

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

УДК: 616 – 092 +615.23+582.971.1+616-08+616.233-002

Гайова І.М.

Патогенетичне обґрунтування застосування Актювегіну та бузини чорної (*Sambucus nigra*) в комплексному лікуванні літніх пацієнтів із хронічним необструктивним бронхітом та супутньою поліорганною патологією

Кафедра пропедевтики внутрішньої медицини (зав. каф. –проф. В.С. Нейко)

ДВНЗ "Івано-Франківський національний медичний університет", м. Івано-Франківськ, Україна

ukrgayova@mail.ru

Резюме. Пацієнти літнього віку часто мають поліорганну патологію. Поєднання Актювегіну, який достовірно збільшує кількість синапсів, і бузини чорної, багатой на холін, джерело нейромедіатора ацетилхоліну, вирівнює вегетативний дисбаланс, лікує хворих із загостренням хронічного бронхіту (потогінний, муколітичний, відхаркуючий, протизапальний ефекти), і супутньою патологією, стимулює когнітивні функції, сповільнює старіння, покращуючи якість життя.

Ключові слова: *актювегін, бузина чорна (Sambucus nigra), пацієнти літнього віку, хронічний необструктивний бронхіт, супутня патологія*

Літній вік чоловіків обмежений 60–75 роками, для жінок він складає 55–75 років. Загострення хронічного необструктивного бронхіту в літніх пацієнтів, із поліорганною супутньою патологією, протікають важче, тривають довше, супроводжуються складнішим перебігом супутніх захворювань. З іншого боку, поштовхом до загострення бронхіту часто стає погіршення супутнього захворювання.

В експериментальних дослідженнях ефектів гемодіалізату Актювегіну, на культивованих нейронах щурів *in vitro*, було встановлено, що загальне число синапсів зросло у 3,6 разів (підтверджено збільшенням кількості синаптичного білка Vglut1), зменшився рівень апоптозу (визначено за рівнем каспази-3, ефект дозозалежний), знизився рівень оксидантного стресу (підтверджено спадом внутрішньоклітинних реактивних форм кисню, РФК). [7].

Фізіологічно активні речовини у складі актювегіну прискорюють процеси утилізації кисню (підвищують стійкість до гіпоксії) та глюкози, покращують енергетичний метаболізм, особливо в умовах гіпоксії та ішемії.

Нейропротекторний та антиоксидантний ефекти Актювегіну забезпечують його ефективність при цукровому діабеті, 2 типу. Антиапоптична дія гемодіалізату доводить його дієвість при порушеннях пам'яті та деменції. Цитопротекторний вплив покращує функцію гепатоцитів при гепатозі. Актювегін ефективний при енцефалопатіях різного генезу, при ішемічному інсульті, залишкових явищах після ішемічного інсульту. Його рекомендують при порушеннях периферичного артеріального і венозного кровообігу, при діабетичній ангіопатії, при заживленні ран (виразок, трофічних порушень, в тому числі радіаційних).

Sambucus nigra (бузина чорна) належить до родини жимолостних, *Caryophyllaceae*. Вплив *Sambucus nigra* на **нервову систему**. Рослина багата на холін (вітамін В₄ або В₉), з якого синтезується ацетилхолін, основний нейромедіатор головного мозку та парасимпатичної вегетативної нервової системи, що бере участь в утворенні мієлінової оболонки, покращує короточасну пам'ять, має ноотропні, антидепресантні, заспокійливі ефекти.

Аналгетична дія бузини застосовується при невралгії, ішіасі, зубному болю, болю в ділянці обличчя, при цьому відсутня наркотична дія. Терпеноїди та терпеноподібні речовини у складі ефірних масел бузини чорної розширюють судини головного мозку, і залежно від дози, викликають стимулюючий, транквілізуючий, болезаспокійливий ефекти. [5].

Застосування *Sambucus nigra* при простудних захворюваннях, **хворобах верхніх дихальних шляхів, бронхів**. Завдяки протизапальним та спазмолітичним властивостям

рослина ефективна при аденовірусній інфекції, нежитю, стоматиті, гінгівіті, ангіні, ларингіті, кашлюку, бронхіті, бронхоектатичній хворобі. Рутин, флавоновий глікозид, проявляє протизапальну дію у фазу ексудації, знижуючи проникливість судинної стінки та сенсibiliзацію (протизапальний та антигістамінний ефекти). Ефірні олії, що входять до складу квітів, стимулюють дихальний центр, мають протимікробні, противірусні властивості, послаблюють початкову фазу запалення. Вони легко переганяються із рослини гарячою водою чи паром.

Настої і відвари квітів розріджують бронхіальний секрет (муколітична дія), полегшують відхаркування мокротиння, вони здатні пом'якшити кашель (завдяки присутності слизистих речовин, що утворились шляхом трансформації целюлозних клітинних мембран, клітинного вмісту і крохмалю). Водні настої із сировини, яка містить слизисті речовини, готують холодним способом, тоді крохмаль залишається у сировині, а слизисті речовини екстрагуються у водний розчин.

Ефективність рослини при бронхіальній астмі зумовлена рутином, який має десенсибілізуючі властивості.

Потогінна (діафорична) дія. Квіти бузини підвищують чутливість центрів, що регулюють потовиділення, тому вони застосовуються для зниження температури при простудних захворюваннях, хронічних бронхітах, бронхоектатичній хворобі (2 столові ложки квітів на 1 склянку окропу, настояти 15 хвилин, приймати по 1 склянки 4 рази на добу). При ангіні, запальних процесах ротоглотки, настій використовують для полокання горла і ротової порожнини. При простуді, рекомендується взяти однакові частини квітів бузини, липи і м'яти для більш інтенсивного ефекту і випити перед сном (1 столову ложку суміші на 2 склянки окропу, варити 10 хвилин) [3,4].

Вдале поєднання квітів бузини чорної при простудних захворюваннях: трава чебрецю звичайного, материнки звичайної, підбілу звичайного, медуниці лікарської, квітки липи серделистої. Співвідношення: 1:2:2:1:2:2 (3 столові ложки суміші на 2 склянки окропу, настояти 1 годину, вживати по 50 мл 3 рази на день, за 30хв. перед їжею).

Ефективність бузини чорної при **серцево-судинних захворюваннях**.

Холін у складі *Sambucus nigra* знижує артеріальний тиск та частоту серцевих скорочень, нормалізує серцевий ритм, володіє антисклеротичним ефектом (зменшує рівень холестерину в крові), ефірні масла розширюють вінцеві артерії.

Холін необхідний для синтезу амінокислоти метіонін, яка переносить метильні групи, видаляє надлишки гомоцистеїну, знижуючи ризик серцево-судинних подій. Рослина спричинює помірний кардіотонічний ефект (рутин).

Лікарські форми бузини традиційно застосовують при серцевих набряках (завдяки сечогінному ефекту).

Рутин, флавоновий глікозид у складі бузини, володіє антиоксидантними властивостями, запобігає атеросклерозу, злоскісному переродженню клітин. Рутин покращує еластичність капілярів, їх пропускну здатність. Препарати бузини, завдяки рутину, призначають при артеріальній гіпертензії, септичному ендокардиті. [1]. Рослина володіє також помірним дезагрегантним ефектом. [5].

Застосування бузини чорної при **шлунково-кишковій патології**. Препарати *Sambucus nigra* прискорюють перис-

тальтику жовчєвїдних шляхів (жовчєгїнний, бактерицидний ефекти, М-холїномїметична дїя), водночас володїють спазмолїтичною дїєю.

Холїн входить до складу ферменту, який прискорює синтез фосфолїпїдів у печїнцї. Холїн сприяє обміну жирів у печїнцї та відновлює пошкодженї гепатоцити при їх ураженнї лїками, алкоголем, наркотиками, вірусами (гепатопротекторний ефект), попереджує або зменшує жирову їнфільтрацію печїнки. Завдяки здатностї зменшувати рївень холестерину в кровї, попереджує утворення жовчєвих каменїв. Лікарські форми бузини ефектївнї при гепатитї (завдяки антиоксидантним властивостям рутину).

Дубильнї речовини у складї бузини, що належать до групи танїнів, теж беруть участь у прогїзапальних процесах. На слизових оболонках, зв'язуючись їз бїлками, вони утворюють захисну плївку, стримуючи запальну реакцію, ї ця властивїсть враховується при отруєннях алкалоїдами, солями важких металїв.

Ї квітї, ї листя бузини мають легкий проносний ефект (холїн пїдвищує збудливїсть тонкого кишківника), тому рослина традиційно входить до складу лаксативних зборїв. При виражених закрепах молоде листя рекомендують їдварити в медї.

При дискїнезїї кишківника, ентероколітах – рекомендують клїзму: Ї столову ложку квітїв бузини на 0,5л води, довести до кипїння, кип'ятити 1 хвилину. Клізма повинна бути тепла, об'ємом 200-400 мл, утримувати їдвар 10-15 хвилин, лежачи на лївому боцї, на спинї. Курс 1-1,5 мїсяцї, щодня.

Навеснї у молодому листї багато вітаміну С, при весняному упадку сил їз 6-8 листочків готують склянку їдвару, впивають перед снїданком.

Протиглистний ефект виникає завдяки ефірним оліям, похідними терпенопідібних ї терпеноїдних речовин. [2].

Застосування бузини чорної (настоїв та їдварїв квітїв) при **хворобах нирок**. Рослина володїє спазмолїтичною дїєю, посилює перистальтику сечовивїдних шляхів, забезпечуючи сечогїнний, протизапальний ефекти (завдяки флавоноїду рутину) при циститї, пїелонефритї, хронїчній нирковїї недостатностї. [3].

Застосування Sambucus nigra (настоїв, їдварїв квітїв) при **хворобах судин, захворюваннях кровї**.

Молоде листя, їдварене в молоцї – рекомендують у виглядї місцевих ванночок при геморою. Рутин (флавоновий глікозид у складї бузини), завдяки антиоксидантним властивостям, покращує еластичнїсть капїлярїв, зменшує їх проникливїсть, чим забезпечує лїкувальний ефект при геморою, геморагїчних дїатезах.

Рослина володїє також помїрним дезагрегантним ефектом [5].

Застосування бузини чорної (настоїв, їдварїв квітїв) при хворобах **опорно-рухового апарату**.

Властивїсть зменшувати набряк, бїль в суглобах – використовується в комплексному лїкуванні ревматизму, подагри (вживають сїк ягїд, свїжї ягоди, приймають ванни їз їдвару гїлок): 1 столову ложку бузини чорної на 200 мл гарячої кип'яченої води, 15 хвилин тримати на водяній банї, 45 хвилин охолоджувати, їдїдити, довести кип'яченою водою до об'єму 200 мл, приймати по 1/3 склянки 3 рази на день. [6].

Застосування бузини чорної **при хворобах шкїри**. Добрий терапевтичний ефект досягається при фурункульозї, опїках, ранах, екземї, дерматитї (дїя рутину). [5,6]. При нанесеннї на опїкову чи раневу поверхню, завдяки впливу дубильних речовин, виникає згортання бїлків, звїдси ї кровоспинна, ї протизапальна дїї. Молоде листя, їдварене в молоцї – викликає протизапальний ефект при опїках, фурункульозї. [3,4].

Ефективнїсть бузини чорної при **ендокринїїї патологїї**. Тривале вживання бузини чорної регулює обмін їнсуліну, укрїплює мембрани бета-клїтин (ефект холїну), нормалїзує рївень глюкози в кровї. При цукровому діабетї-1 препарати бузини зменшують потребу в їнсулінї, при ЦД-2 допомагають компенсувати в організмі недостачу полїненасичених

жирних кислот.

Зменшення вмісту холїну спричиняє їнволюцію щитовидної залози, тому рослина рекомендується при гіпотиреозї, метаболїчному синдромї, ожирїннї [3].

Вплив лікарських форм Sambucus nigra (настоїв, їдварїв квітїв) на **репродуктивну систему людини**. Бузина мїстить речовини, подїбнї за своєю дїєю до статевих гормонїв, що їдїграє роль замїсної гормональної терапїї. Препарати бузини пїдвищують збудливїсть матки (вплив холїну), стимулюють бїосинтез простогландїнїв у простатї, пїдвищують рухомїсть сперматозоїдїв, попереджуючи пошкодження простати у лїтньому вїцї.

Рутин, флавоновий глікозид, як природний антиоксидант, попереджує нагромадження вільних радикалїв та наближення старїння. [3,4].

Висновок

Пацїєнти лїтнього вїку (чоловїки 60-75 рокїв, жїнки 55-75 рокїв), що хворїють на хронїчний необструктивний бронхїт, часто мають полїорганну супутню патологїю. Поєднання актовегїну, який достовїрно збїльшує кїлькїсть синапсїв, ї бузини чорної, багатої на холїн, джерело нейромедїатора ацетїлхолїну, вирївнює вегетативний дїзбаланс, лїкує загострення хронїчного бронхїту (потогїнний, муколітичний, їдхаркуючий, протизапальний ефекти), ї супутню патологїю, стимулює когнїтивнї функції, сповїльнює старїння, покращує якїсть життїя.

Рекомендуються два одномїсячнї курси профїлактичного лїкування (вересень ї лютий) щороку, а також у комплексному лїкуванні при загостреннї хронїчного бронхїту, протягом мїсяця.

Перспективи подальших досліджень

Вїдсутнї вїдомостї про вплив актовегїну та лікарських форм бузини чорної на їмунний статус. У перспективї визначення динамїки рївнїв IgA та IgG в запропонованїї схемї лїкування.

Лїтература

1. Бензель Л.В. Лікарські рослини у повсякденному харчуванні/ Л.В. Бензель, Т.В. Олійник, С.М. Полїтило. – Луганськ.: "Лугань", 2001. – 97с.
2. Сергїєвская Е.В. Систематика высших растений: Практический курс/ Сергїєвская Е.В. – Ст.Пб.: "Лань", 2002. – 448с.
3. Соколов С.Я. Фитотерапия и фитотерапевтика/ Соколов С.Я. Москва: Медицинское информационное агентство, 2000. – 387с. [Руководство для врачей].
4. Петкова В. Современная фитотерапия/ Петкова В. – София.: Медицина и физкультура, 1988. – 970с.
5. Товстуха Є.С. Фитотерапия/ Товстуха Є.С. – Київ.: "Здоров'я", 1995.-366с.
6. Яковлев Г.П. Лекарственное сырье растительного и животного происхождения. Фармакогнозия/ Яковлев Г.П. – Ст.-Пб.: Спецлит, 2006. – 845с. [Учебное пособие].
7. M.W. Elmlinger, M. Kriebel, D. Ziegler. Нейропротекторный и антиоксидантный эффекты гемодиализата Актовегина *in vitro* в отношении первичных нейронов крыс // Therapia. – 2012. – № 5(69). – С. 72–79.

Гайова И.М.

Патогенетическое обоснование применения Актовегина и бузины черной (Sambucus nigra) в комплексном лечении пожилых пациентов с хроническим необструктивным бронхитом и сопутствующей полиорганной патологией

Кафедра пропедевтики внутренней медицины (зав. каф. – проф. В.Е. Нейко), ГВУЗ "Ивано-Франковский национальный медицинский университет", г. Ивано-Франковск, Украина
ukraynova@mail.ru

Резюме. Пациенты пожилого возраста часто имеют полиорганную патологию. Сочетанное применение Актовегина, который достоверно увеличивает количество синапсов, и бузины черной, богатой холином, источником нейромедиатора ацетилхолина, выравнивает вегетативный дисбаланс, лечит обострение хронического бронхита (потогонный, муколитический, отхаркивающий, противовоспалительный эффекты) и сопутствующую патологию, стимулирует

когнитивные функции, замедляет старение, улучшает качество жизни.

Ключевые слова: *Актовегин, бузина черная (Sambucus nigra), пожилые пациенты, хронический необструктивный бронхит, сопутствующая полиорганная патология*

I.M. Gayova

Pathogenetic Bases of Actovegin's and Sambucus Nigra's Administration at the Complex Treatment of the Elderly Patients with Non-obstructive Chronic Bronchitis and the Concomitant Multisystemic Diseases

Ivano-Frankivsk National Medical University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Abstract. The elderly patients usually have the multisystemic dis-

eases. Combination of Actovegin (which increases the quantity of synapses) and Sambucus nigra (which is rich in choline, the source of acetylcholine), levels the vegetative imbalance, treats the patients with chronic bronchitis exacerbation (diaphoretic, mucolytic, expectorant, antiinflammatory effects) and the concomitant diseases, stimulates the cognitive functions, delays ageing, improves the quality of life.

Keywords: *Actovegin, Sambucus nigra, the elderly patients, non-obstructive chronic bronchitis, concomitant multisystemic diseases.*

Надійшла 06.04.2015 року.

УДК 616.393+614.253.1

Геник С.М.

Синдром емоційного вигорання

Кафедра загальної хірургії (зав.каф., - проф. Гудз І.М.) Івано-Франківського національного медичного університету

Резюме. Психологічна і душевна перевтома приводить до синдрому емоційного виснаження через надмірне навантаження і неадекватні міжособисті відношення. Перша ознака синдрому емоційного вигорання проявляється як перенапруження і вичерпання емоційних і фізичних ресурсів, а також відчуття втоми, що не проходить після нічного сну. Вигорання приводить до зниження професійної мотивації: напружена робота поступово перетворюється у беззмістовне заняття, появляється апатія і навіть негативізм до своїх обов'язків.

Ключові слова: *емоційне вигорання, виснаження, перенапруження, зниження активності, негативізм.*

Його називають ще станом розумового виснаження, емоційного виснаження, фізичної втоми, інформаційного неврозу, психічним вигоранням чи синдромом менеджера. Він виникає у медичних працівників, педагогів, працівників правоохоронних органів і т.д.

Перші роботи з цієї проблеми появились в 1970 році в США. Пізніше в 1981 р. С. Maslach синдром емоційного вигорання (СЕВ) визначила, як синдром фізичного і емоційного виснаження, включаючи розвиток від'ємної самооцінки, негативного відношення до роботи, утрату розуміння та співчуття по відношенню до пацієнтів або клієнтів /1/. Пізніше цей стан почали інтерпретувати, як дезадаптацію до робочого місця через надмірне навантаження і неадекватні міжособисті відношення. Його пояснювали, як механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій (зниження їхньої енергетики) у відповідь на вибрані психотравмуючі впливи /1, 6/.

Основною причиною СЕВ вважається психологічна і душевна перевтома. Професійні фактори ризику стосуються перш за все представників альтруїстичних професій, таких як лікарі, що надають ургентну, паліативну або психіатричну допомогу, працюючи з важкими, агресивними або суїцидальними хворими, пацієнтами з наркотичною або алкогольною залежністю, педагогів, психологів, священників, соціальних працівників, пожежників і т.д.

Серед медичних працівників СЕВ найбільш характерний у тих спеціальностей, де підвищене відчуття відповідальності, готовність завжди прийти на допомогу хворим, прагнення бути потрібним, бажання надати психологічну підтримку, висока ступінь моральної відповідальності перед пацієнтом і бажання відповідати певним етико-деонтологічним вимогам, переживання з приводу своєї професійної компетентності і ін. /1, 9/.

За даними Хохлова Р.А. (2009) і Бабанова С.А. (2014) СЕВ виявляється в 13,1%, а висока ступінь емоційного вигорання – в 49,7% лікарів первинної ланки. Прояви субоптимальної медичної практики 1 раз на місяць або частіше спостерігається в 24,2% лікарів первинної ланки і найчастіше (в 17,7% випадків). Це проявляється у вигляді недостатнього або поганого відношення до пацієнтів та їх проблем, пов'язаних із захворюванням /2, 10/.

Виділяють три основні фактори, що відіграють суттєву роль в розвитку СЕВ: особистий, ролевий і організаційний.

Особистий фактор. Таких працівників описують, як співчутливих, гуманних, м'яких, захоплюючих ідеалістів, зорієнтованих на людей і одночасно нестійких, інтровертованих, одержимих нав'язливими ідеями (фанатичні), полум'яних і легко солідеруючих.

Рольовий фактор. Встановлений зв'язок між рольовою конфліктністю, рольовою невизначеністю і емоційним вигоранням. Робота в розподілі відповідальності обмежує розвиток СЕВ, а при нечіткій або нерівномірно розподіленій відповідальності за свої професійні дії, значення цього фактора різко зростає навіть при більш низькому навантаженні. Сприяють розвитку емоційного вигорання ті професійні ситуації, при яких спільні зусилля не узгоджені, відсутня інтеграція, виражена конкуренція, в той час як успішний результат залежить від злагоджених дій.

Організаційний фактор. До основних організаційних факторів, які сприяють вигоранню, відносяться: високе робоче навантаження, відсутність або недостатня соціальна підтримка з боку колег або керівництва; недостатне винагородження за роботу; висока ступінь невизначеності в оцінці роботи, яка виконується; неможливість впливати на прийняття рішень; неоднозначні вимоги до роботи; постійний ризик штрафних санкцій; одноманітна, монотонна і безперспективна діяльність; необхідність зовнішньо проявляти емоції, що не відповідають реаліям; відсутність вихідних, відпусток і зацікавлень, крім роботи.

Факторами професійного стресу, пов'язаного з працею, може бути надмірна завантаженість або недовантаженість. При недовантаженості працівник не відчуває свою цінність. До професійного стресу приводить підвищення температури приміщення, погане освітлення, надмірний шум, дефіцит часу, коли постійно щось не встигаєш /2,4/.

Важливе значення має рольова невизначеність, недостатня інформованість про професійні обов'язки, низька відпові-